

Prošlost, sadašnjost i budućnost, tri glavne karakteristike vremena, završavaju u smrti, u kojoj vrijeme tek poprima obilježje tajne. Ljudsko iskustvo, svi njegovi doživljaji, svi njegovi krškovi, patnje, veselja, svadbe i tužni rastanci, sve su to samo povijesni događaji, puni povijesnosti i sudbina, kojima smrt izlazi u susret kao nezaobilazna i nenadmašiva točka na horizontima ljudskih sanjarenja. »Smrt je nadvladavajuće, najočitije iskustvo, doživljaj, u kojem svi drugi doživljaji tonu i u kojem se svi planovi stavljaju na stranu«. Samo nada i vjera mogu prekoraciiti granice i kob smrti i čovjeku reći, da nije smrt zadnja, koja ima riječ. »Nada vjere gleda, u ovom pravcu gledajući, u tamno svjetlo i u neshvatljivi sud Božji.«

Jedna od daljnjih, osobito na ekumenskom području, misli jest izlaganje različitosti vjerske ispovijesti u odnosu na zajedničko porijeklo ljudskog bitka. S pitanjem: Zašto je uopće nešto, a ne ništa? otvara se put u pitanje smisla kao ljudsko pitanje o Bogu, gdje je mogućnost ateizma uvijek podređena ovom praiskonskom doživljaju bitka. No »ništa nije prazno ništa«. Etička nas odluka uči, da i ono nosi, da djeluje: od ove odluke čujemo uvijek nanovo apel: Povjeri se, pristupi u bestemeljno i šuteće toga ništavila, i vjeruj. Ono će te nositi. Njegova tiha moć velika je, bez konkurencije, veća od svega što se inače pojavljuje kao veliko i snažno.

Suočen s Martinom Heideggerom i njegovom filozofijom (upadljivo je kako je Welte pozna do u tančine), autor pokazuje da je pitanje o Božjem Bogu na odvajanju od zapadne metafizike najunutarnija sve pokrećuća riječ njegove misli. Za Weltea Heideggerova filozofija nije nipošto negacija teologije i metafizike, nego jedno tiho »prisluskiivanje i čekanje, u kojem se to prisluskiivanje i čekanje zbiva, da se povjerimo skrivenim uputama, da bismo mogli nešto poprimiti u bitkom i bogom—zaboravljenom vremenu s onu stranu metafizike i na jednom putu, koji je s metafizikom napustio obična osiguranja racionalnosti«. Da bi posljedice Heideggerove filozofije unutar teologije što bolje osvijetlio, Welte se u posebnom odsječku pozabavio s odnosom između M. Heideggera i Tome Akvinskoga, pokazujući da je i sam Toma upao u »zaboravljenost« bitka, ali istodobno naglašujući da se je Toma vinuo iznad metafizike, u kojoj je došlo do zaboravljenosti bitka.

»Događaj Isusov« važan je dio djela. Taj događaj nam je bliži nego veličanstveni apstraktni govor grčke filozofije. Zato on mora biti centar i mjerilo teologije, dogmatike i svih teoloških izlaganja, zaključuje Welte.

SPLITSKI KAPTOL

Dr. Ivan Ostojić, Metropolitanski kaptol u Splitu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975., str. 364 i 12 listova fotosa.

Slavko Kovačić

Kaptoli su već dosta davno počeli gubiti na važnosti. Novovjekim promjenama društvenih i političkih prilika izgubili su najprije nekoć prilično naglašenu ulogu u građanskopravnom životu. U novije vrijeme naglo im je oslabila i materijalna baza, jer je njihove stoljećima brižno čuvane posjede temeljito uzdrimala agrarna reforma, a ratne i poratne prilike svele su ih na minimum, ponegdje gotovo na ništa. Napokon poslije Koncila i u crkvenoj upravi nekadašnja uloga kaptola sve više prelazi na svećeničko vijeće. Kaptoli će se, po svemu izgleda, vratiti na svoju početnu ulogu, pa ako prežive sadašnje promjene, biti samo zborovi svećenika zaduženih za liturgijsko-pastoralnu službu katedrala i drugih značajnijih crkava.

Uza sve to veliko povijesno značenje katedralnih kaptola u vremenima kad su oni i kao zborovi i njihovi pojedini članovi bili snažno i višestruko utkani u gotovo sve vidove crkvenog i građanskog života gradova-biskupskih sjedišta, pa i čitavih pokrajina, s pravom će i dalje privlačiti pažnju stručnih povjesničara i svih ljubitelja prošlosti.

Kako je poznato, splitski nadbiskupiji, pa prema tome u stanovitoj mjeri i splitskom kaptolu, pripada istaknuto mjesto u hrvatskoj crkvenoj i uopće nacionalnoj povijesti. Zato je sasvim razumljivo, da je Kršćanska sadašnjost uvrstila u svoj niz izdanja *Analecta Croatica christiana* kao 7. svezak najnovije djelo Ivana Ostojića o splitskom metropolitanskom kaptolu.

Autor se u prikazu te splitske, okruglo rečeno, tisućugodišnje ustanove ograničio na razdoblje metropolitanskog kaptola do 1828. g. kad su biskupije i kaptole duž hrvatske obale Jadrana zadesile duboke promjene, pa ta godina zaista označuje prekretnicu i u sastavu i djelovanju splitskog kaptola, koji od tada pa sve do 1969. g. nije ni bio »metropolitanski«.

Knjiga se dijeli na tri veće cjeline: I. *Vrijeme pune gradske autonomije*, II. *Vrijeme mletačke vladavine* i III. *Posljednje godine postojanja*. U svakom od tih poglavlja opet možemo razlikovati sintetički i analitički dio. Sintetički dijelovi zajedno uzeti obuhvaćaju dobrih stotinjak stranica. Tu autor, prije prelaska na razna pitanja iz povijesti samog splitskog kaptola, ukratko govori općenito o kaptolima i njihovim nadležnostima kroz stoljeća.

Ostali analitički dijelovi koji obuhvaćaju glavninu teksta svakog od triju većih poglavlja podsjećaju na neku vrstu biografskog rječnika splitskih kanonika, jer autor na više od 200 stranica govori redom o pojedinim kapitularcima. U to je bez sumnje uložio najviše truda. Služio se ponajviše neobjavljenom građom pohranjenom u Kaptolskom i Nadbiskupskom arhivu u Splitu, a — razumije se — i djelima raznih starijih i novijih pisaca koji su pisali o Splitu i splitskoj Crkvi. Uz pojedina imena kapitulara nastojao je sažeto i jasno iznijeti bitne podatke o njihovu životu i radu. Poredao ih je prema položaju u kaptolu i raznim službama koje su vršili. Za one iz starijeg razdoblja ima dosta praznina, ali jedva je moguće, da bi autora u tome netko mogao nadopuniti, jer je temeljito proučio sačuvanu stariju građu. Za razdoblje od početka 18. st. pa dalje moglo bi se naći i još značajne arhivske građe u rimskim arhivima,* ali za to je razdoblje i onako našao dovoljno jasnih i obilnih izvora, pa opet, uglavnom, ne bi moglo biti bitnijih dopuna. Ti biografski podaci imat će veliku važnost za one koji se budu bavili istraživanjem splitske prošlosti, jer kad u izvornom materijalu nađu na ime nekoga splitskog kanonika, lako će riješiti nejasnoće; u Ostojićevoj knjizi naći će o dotičnomu najosnovnije podatke, i to brzo i lako, jer je knjiga providena odličnim stvarnim kazalom. Budući da priličan broj splitskih kanonika iz razdoblja kojim se bavi ova knjiga spada u broj naših istaknutih pa i znamenitih ljudi, o njima će rado čitati i oni čitatelji koji se ne bave znanstvenim radom, nego ih vodi širi kulturni interes. Svi će u Ostojićevoj knjizi naći sigurne i provjerene podatke.** — Među imenima kanonika iz starijeg srednjovjekovnog razdoblja posebno upadaju u oči razna danas zaboravljena zvučna narodna imena kao Dobre Grupša, Desa, Prodan, Rađoš, Prvonja, Vučina i slično. Nikakvo čudo, kad je nekoć romanski Split, kako to naglašava autor, u 14. st. bio već potpuno hrvatski grad.

U ovom djelu, kao i u brojnim prijašnjim objavljenim radovima istog autora, čitatelj odmah zapauže kao stalne odlike konciznost, jasnoću i preciznost prikazivanja. U iznošenju sudova vrlo je oprezan, a u navođenju mišljenja drugih pisaca do krajnosti točan. Međutim, ponekad bismo očekivali, da se autor

* Autor je na par mjesta upotrijebio građu iz arhiva Kongregacije za evangelizaciju naroda, ali ondje bi se dalo naći i više važnih i zanimljivih podataka o splitskim kanonicima, jer su mnogi od njih kao bivši daci tzv. Propagandnih zavoda svake godine izvjestavali tu Kongregaciju o svom životu i radu. Sva ta korespondencija se čuva u: SC Dalmazia vol. 1—22.

** Kao primjer može poslužiti tekst o sluzi Božjem Nikoli Bijankoviću. Neki su pokušali potpuno obezvrjediti njegova životopisca i suvremenika Četinčića, što je uz ostalo napisano, da je Bijanković bio doktor teologije, a to bi navodno bilo neistinito. Međutim, Ostojić na temelju nesumnjivih arhivskih podataka daje pravo Četinčiću.

na bilo koji način opredjelili za ili protiv nekog navedenog mišljenja (na pr. Katićeva na str. 60, Karamanova na str. 62 i slj.), ili da navede razlog zbog kojega nije moguće odrediti, da li je i koliko je odnosno mišljenje vjerojatno i prihvatljivo. Na kraju možemo spomenuti, da ovdje-ondje naidemo na pokoji tiskarsku pogrešku, ali radi se uglavnom o sitnicama, koje će svaki čitatelj sam zapaziti i lako ispraviti.

NADGROBNI NATPISI

Fra Mario Jurišić, Nadgrobni natpisi, Mala knjižnica Iskre — 7, Metković, 1975.

Martin Ivan Vidović

U nizu Male knjižnice *Iskre* iz Metkovića izišla je početkom listopada ove godine zanimljiva knjižica fra Marija Jurišića pod naslovom *Nadgrobni natpisi*. Knjižica obilježava 1000. obljetnicu smrti hrvatske kraljice Jelene (976—1976). Natpis na njezinu sarkofagu, koji je 1898. pronašao don Frane Bulić, jedan je od najstarijih sačuvanih hrvatskih kršćanskih nadgrobni natpisa.

Ova zbirka ide za tim da užeže iskru vjere u zagrobnu radost na našim grobljima. Nad grobom čovjek ostaje zamišljen; susreće se sa smrću — neizbježnom stvarnošću na koju mora računati. Zagonetka ljudskog položaja dostiže vrhunac pred licem smrti. Ne muči čovjeka samo bol i sve veći rasap tijela nego ga također, dapače još više, muči strah od ugasnuća za vazda. I po prirodnom nagonu svoga srca ispravno sudi kad s jezom odbija posvemašnje razorenje i nepovratno skončanje svoje osobe. Klica vječnosti što je u sebi nosi, nesvediva na samu materiju, buni se protiv smrti. Svi pokušaji tehnike, ma kako bili korisni, ne mogu smiriti tjeskobu čovjeka: naime, produženje biološkog trajanja ne može mu utažiti želju za daljnjim životom, koja je neodoljivo ukorijenjena u njegovu srcu (*Gaudium et spes* 18).

Naši grobovi nisu sjedišta smrti, nego tihi počinak tijela u očekivanju konačnog uskrsnuća. To je privremeno boravište.

Nadgrobni natpis mnogo kazuje i stoga ova knjižica želi pružiti mogućnost bogatog izbora nadgrobni natpisa, koji bude nadu u život i svjedoče vjeru u buduće uskrsnuće s Kristom.

Sadržaj knjižice tvore nadgrobni natpisi ili, bolje rečeno, uzorci natpisa koje treba staviti na grob. Natpisi koji su ovdje doneseni podijeljeni su u dvije glavne skupine: 1. *Sv. pismo i liturgijske molitve* i 2. *Natpisi s groblja iz naše Domovine*.

Pisac je odabrao ona mjesta Starog i Novog zavjeta koja izričito govore o zagrobnom životu, vjeri u uskrsnuće, nadi u ponovni sastanak... Iz liturgijskih molitava uzeti su samo neki citati. Liturgijske su molitve prebogata vrela za nadgrobne natpise. One su cvjet kršćanskog izraza. Ovdje se posebno ističu pojedini dijelovi himana.

Natpisi s groblja koji su ovdje navedeni uzeti su iz oko 130 mjesta naše Domovine. Pisac je odabrao samo neke natpise. Ovaj je dio, zbog praktične primjene, podijeljen na: a) djeca, b) kćeri, djevojke..., c) sinovi, braća..., d) roditelji, e) majka, žena..., f) otac, muž..., g) biskupi, svećenici, časne sestre..., i) povratnici, j) zajednički.

Na početku knjižice nalaze se dva teksta koji govore o kršćanskom pogledu na smrt te značenju i važnosti sadržaja natpisa na groblju. Uz to, tu je i nekoliko lijepih izreka o smrti i natpisi s grobova znamenitih ljudi.

Zamisao pisca je uspjela. Dao nam je izvrsnu zbirku nadgrobni natpisa. Veseli nas da Pisac priprema i »drugi dio« ovoga djela koji će sadržavati nastavak natpisa iz još neobjavljenih mjesta i posmrtno homilije. Zaželimo mu još veći uspjeh u dovršenju ove zbirke nadgrobni natpisa.